

smehljaj. Komične bodice se včasih spremene v ganljivo sočutno dlako ali pa v utrinke poltenosti, ker to je vedno neizčrpna snov. Tako je tudi nekaj sočutnih pogledov v tragiko življenja, kadar se misel zaostri v komičen kontrast med nemočjo človeka in ironijo neizprosne usode. Od humorja je najbližja pot do satire, da se smeh spremeni v posmeh. Med 17 novelami je tudi par satiric, a spoznanja si človek z nobeno preobčutno ne obremeni. — Kakor rečeno, »Znanci so zelo lahka knjiga, nekak Blažev žegen v leposlovju: škodi ne, lahko pa še komu koristi, da mu prežene za kako uro dolgčas. Dr. J. Š.

Dr. Ožbolt Ilauinig: **Slednji vitez Reberčan**. Celovec, 1927. Lidova knihtiskarna na Dunaju. Str. 126. Izdalo Politično in gospodarsko društvo za Slovence na Koroškem v Celovcu v samozaložbi.

Povest je iz koroške lokalne zgodovine v drugi polovici XV. stoletja, ko je viteštvo propadalo in vstajal na obzorju iz srednjega novi vek, ko je velikanski potres na Koroškem razrušil vasi in gradove. Po podatkih kronike pripoveduje konec roparskih vitezov na gradu Reberca, ki so bili za svoja zločinska početja kaznovani z izgonom, ko so nastopile bolj urejene razmere: dva sta poginila na potu v Nemčijo, eden pa v službi celjskega grofa Ulrika II. pred Belgradom. Pripoveduje, da so tedaj v večjem obsegu gojili na Koroškem trto, zlasti okrog samostanov, in dobro omenja značilni znak te dobe, kako sta se lahko družila roparstvo in pobožnost. Oče roparski vitez, sin pa duhovnik. Drugače pa je ta povest po mišljenju in slogu iz dobe Glasnika, Zore in Kresa. Glavna ženska oseba nima samo slučajno ime Manica iz Jurčičevega Desetega brata. Zgodovinska povest pa to ni, to so le rebra zgodovine, osebe so shematični tipi z etiketo roparskih vitezov. To je bolj storija kakor povest, zunaja skorja zgodovine, v katero so vpletene tipična lica in sheme zgodovinskih povesti in dram. Prvi vrh tvori idealni ljubezenski par, ki konča bolj po slučaju kot po notranji nujnosti. Drugi vrh pa tvori zadnji Reberčan Ivan, ki je bil tudi slučajno umorjen s ciganko, ko se je baš pred smrtjo zagledala vanj. A v tem slučaju vidimo sfinjo časa, ki vrže drevo, ko so mu druge sile izpodjedle korenine.

Kljub naivnosti idealističnega sloga, ki stremlje po shematičnem izražanju, pa se dejanje bere z napetostjo in zanimanjem, da bodo koroški ljudje to povest radi brali. Tudi jezik je lep in gladek. Dr. J. Š.

Franč Kos: **Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku**. V. knjiga (1201—1246). Uredil Milko Kos. Leonova družba, Ljubljana, 1928. Z bakrotiskno sliko f Franca Kosa po originalu G. A. Kosa. Posvečena je spominu začetnika tega dela f Fr. Kosa. Izdajo so omogočile razne slovenske javne institucije.

Regeste za to knjigo je priredil po večini še Fr. Kos. Končna redakcija in nekaj dopolnil posebno za prekmursko zgodovino, zgodovinski uvod ter osebni, krajevni in stvarni registri so delo prof. Milka Kosa. Napram prejšnjim zvezkom se razlikuje peti posebno po tem, da je bila lokalizacija v virih imenovanih krajev prenešana v imenik, kar služi hitrejši orientaciji pa tudi bolj ekonomični izrabi prostora.

Peta knjiga obsega vse za slovensko zgodovino važno in doslej znano gradivo iz sodobnih letopisov,

kronik, listin in drugih virov za dobo od l. 1201. do 1246. Že iz tega, v primeri z obdobjem prejšnjih zvezkov kratkega časovnega obsega se vidi, da je začelo število virov rapidno naraščati. Ravno doba, ki jo obdeluje ta in naslednji zvezek, je za našo zgodovino posebno važna, ker se krije s prvim razvojem naših mest in drugih središč in bodo lokalni kronisti in zgodovinarji našli tu zbrano najstarejše, kritično podano gradivo.

Kljub temu, da knjiga ni čitanka, ampak suho naštevanje zgodovinskih virov, bo pod vodstvom preglednega strnjenege uvoda o zgodovini slovenskih dežel v ti dobi tudi navaden ljubitelj zgodovine prišel lahko na svoj račun in se poglobil v razumevanje notranjih zvez med posameznostmi, ki jih podajajo viri. Temu služijo v pregledu omenjenim zgodovinskim dogodkom dodane zaporedne številke v tej in prejšnjih knjigah natisnjenih virov. Z malim trudom se bo ob tem vodilo vsak povprečen inteligent lahko poglobil v vsebino virov. In radi te, do neke mere kompromisne poteze, ki to znanstveno delo približuje ljudski knjigi, smemo res upati, da bo to, na videz suho znanstveno delo postalo ne samo materielna, ampak tudi duševna last vsakega zavednega Slovenca. Frst.

Nova informativna literatura o Slovincih

Zadnji čas sta izšla dva niza informativnih člankov o Slovincih, oba napisana za Srbe in Hrvate in oba toliko važna, da naša kronika ne sme mimo njih. Prvi niz je izdala Srpska književna zadruga v Beogradu pod naslovom »Slovenačka«, drugi je izšel pod različnimi poglavji v Stanojevičevi Narodni Enciklopediji SHS.

»Slovenačka«, ki sta jo uredila univ. profesorja Milko Kos in Anton Melik, obsega osem člankov, ki se v glavnem omejujejo na področje slovenske kulture v ožjem zmislu, dočim so njeni pojavi v širšem zmislu, kot politika (kolikor se je ne dotika članek o zgodovini), narodno gospodarstvo in podobno izločeni. Za neslovenca vsekakor važno vprašanje naše etnografije in našega jezika je izostalo. Tudi brez opisa prirodnih bogastev in lepote si je težko misliti popolno sliko Slovenije.

Knjiga obsega sledeče članke: Geografski pregled (A. Melik), Istorija (M. Kos), Starija književnost (Fr. Kidrič), Novija književnost (I. Grafenauer), Pozorište (Fr. Albrecht), Likovna umetnost (Fr. Mesesnel), Muzika (St. Vurnik), Prosvetne prilike (F. Lužar).

Vsi ti članki so nove samostojne formulacije danih analog in zato pri pomanjkanju informativne literature tudi za Slovence same važni. Tako sta tu M. Kos in Fr. Kidrič prvič podala stanju sodobne zgodovinske in slovenistične znanosti odgovarjajoče orise svojih študijskih področij. Žal so bili članki pogosto brez sodelovanja pisateljev skrčeni, kar se posebno neprijetno občuti pri novejši književnosti, kjer je izostal n. pr. cel važen odstavek, tako da ta knjiga nič ne ve o Preglju in pod. Kljub obsežnemu seznamu napak na koncu so ostale nepopravljene prav občutne, očitno tiskovne napake, kakor n. pr. str. 176

XIII. stol. namesto XII. za postanek stiške cerkve, str. 182 za začetek reformacije 2. pol. XIV. namesto XVI. stol. ali str. 183 Poč namesto Pozzo. Tako trpi ta, v svoji zasnovi lepa in zaželena knjiga na posledicah končne redakcije, ki si jo je dovolil nekdo, ki ne pozna dovolj predmeta in za katero podpisana urednika ne moreta biti odgovorna, ter na nezadostni korekturi, ki očitno zopet ni prišla do tistih rok, ki bi lahko jamčile za točnost.

Niz člankov o Sloveniji v **Narodni enciklopediji SHS** so napisali deloma isti pisatelji kakor Slovenačko. Formulacija je deloma bolj šzeta kakor tam, zato pa so podatki obilnejši; tudi so zastopana nekatera poglavja, ki jih je Slovenačka prezrla. Žal je pri ureditvi gradiva uredništvo nedosledno postopalo in zbralo pod Slovenačka, Slovenci in pod, večino teh člankov, dočim je treba n. pr. slovenske politične stranke (M. Kos) iskati pod *Stranke* in slovensko umetnost pod *Umetnost*.

Glavni članki so sledeči: *Slovenačka književnost*, ki jo je do l. 1848. izčrpno in nazorno pregledno obdelal Fr. Kidrič, za dobo od 1848 pa I. Grafenauer. Žal je novejši del v primeri s prvimi mnogo prekratek, kar gre pač tudi na račun nezadostne pažnje uredništva, ki bi moralo skrbeti, da se ustvari vsebini primerno sorazmerje med posameznimi deli. Posebno važna doba zadnjih 30 let je postala tako prav mršava in brez zadostnih podarkov važnosti posameznih pojavov. Dalje bi bilo treba, če se v tem okviru omenja (str. 185) že tudi naučna proza, to tudi njenemu razvoju in napredku primerno opisati in posebej poudariti tiste pojave, ki so se odlikovali po izpiljenosti sloga in imajo kot taki poleg znanstvenega tudi literaren pomen. Na noben način ne gre prezreti izrazitih oblikovavcev jezika kot so Škrabec, Levec, Breznik in pod. ter velikanskega napredka slovenske terminologije vseh smeri v zadnjih desetletjih, kakor tudi ne razvoja naše kritike, kjer bi morali najti mesto delavci kakor so F. Lampè, Glonar, Koblar in pod. — *Slovenačke pokrajine* je glede njih zgodovinskega, teritorialnega in upravnega razvoja opisal Lj. Hauptman. — *Slovenački jezik* je o njega zgodovinskem razvoju in njegovih dialektih obdelal F. Ramovš. *Slovenački književni jezik* in *Slovenački pravopis* istega pisatelja sta nekako dopolnilo temu orisu. — Pod naslovom *Slovenci* je napisal N. Županič kratko skico slovenske etnografije, zgodovino pa od najstarejše dobe do ujedinjenja izčrpno Lj. Hauptman, pri katerem nas prav neprijetno dirne, ko rabi namesto uradnih imen za politične skupine čisto žurnalistične in vsebinsko nepravilne in neizčrpne oznake liberalci in klerikalci. — Anton Melik je napisal geografski pregled Slovenije, J. Žujović pa kratek geološki oris.

Po teh dveh serijah člankov, ki niti v enem niti v drugem okviru ne podajata še res vsestransko izčrpne slike o Sloveniji in Slovencih, se nam poraja prepričanje, da je dozorel čas, ko bi se mogel postaviti nam in tujcem v orientacijo sistematično izgrajen zbornik o Slovencih. Čas je, kakor dokazuje kvaliteta večine teh člankov, dozorel in potreba po samospoznanju pri nas je vsak dan večja. Frst.

Srbo-hrvatsko slovstvo

Iz srbsko-hrvatske književnosti

Živahnost belgrajskega knjižnega trga v pre mnogih slučajih ni v nikakem ugodnem razmerju z vsebinsko in umetniško vrednostjo izdanih publikacij in knjig, vendar se je iz množice imen zaokrožilo število književnikov, ki so si upravičeno utrdili ugled pred kritiko, in so premagali v sebi začetniško hlstavost po izraziti senzacionalnosti, ki naj bi spremljala vsako novo leposlovno delo. Še več: pri nekaterih ostrih najmlajših opažamo težnjo po prirodnosti, po oblikovnem vokvirjevanju in tradicionalnem opevanju prošlosti, rodu in grude. Božidar Kovačević se je v svoji pesniški zbirki »Vidjenja dijaka Božidara« (Beograd, 1928) močno oddaljil od nekdanjih abstraktnih »alf svoje duše« in se je sklonil nad samim seboj vživljavač se v davna življenja svojih prednikov, da bi izmotal iz kaosa rdečo nit svoje poti, ki mu jo spremlja razviharjena pesem. Davna povest vseh pokolenj mu je prispodoba za njegovo »robovanje na galeji« neizvestnosti, ki ga iz nje vsakokrat sprošča »angelski spev« njegovih pesnitev. Vekovi mu dihalo nasproti z bolešno mamljivostjo vsega bežnega in v njih se vidi iznova in iznova v tisočeri preobrazbah, večno žejen poslednjega spokojstva. Zdad vztočni pustinjak, ki se zaveda, da je »svet sazdan od bola in varke«, zdad demon brezna Abadon, ki se v polnoči razuma bori z Odršenikom, zdad sam sebi gavran iz E. Poeja in vampir iz »tamne noči«, neprestano bičan, varan in izgnan, se za trenutek spojoji ob pogledu na mračno »svečana i stara brda«, odkoder so ponosni »neimarji lomili beli mramor«, da iz njega postavijo veličastno svetišče Bogu. Ta nastroj: beganje pred omamo v prirodnost in zdravje in spet izbegavanje miru je vsebina zbirke, samo, da se podobe neprestano menjajo, izražujoč se v simbolnosti mita, legend in historičnosti. Atlantida, srednji vek, Kosovo, antični Glavk, črni angel iz zapadnega dekadentstva, beneške gondole, Paolo i Frančeska itd., to so podobe. Trudnost in tegoba življenja, ki mu je »san najveće blago« in vzklik »umrimo, umrimo« zadnji vzgon radosti — to je osnovni ton »dijaka Božidara« in kaj čudno je z njim v nasprotju mimobežni vzgon v »Mojem plemenu«, ki izdihava v dveh krepkih sonetih zdravje in moč srbske zemlje. Toda iskrenost tega mrkega lirika prepričava in je živa, zato je knjiga tudi pristna in močna, česar pa ne morem trditi o »Pesniku in smrti« Radovana Košutića (S. B. Cvijanović, Beograd, 1927), ki zahteva precejšnje potrpežljivosti in ne ostavi prijetnega vtisa. Privzeto antitezo med pesnikom in »ljudstvom« je izoblikoval Košutić v verzih, ki se zadovoljavajo z neoriginalnimi prisodobami, z zastarelo vsebino in miselnostjo. Pogrešam plastike, slikovitosti in muzikalnosti teh stihov, a predvsem manjka osebni izraz avtorja. Močnejši je Košutić v naslednjem »Kužnem drvu« in v »Pijanki«, kjer se v realizem mešata baladnost in grotesknost, ki se v »Avto« združijo v vizijo razpadajočega sveta, nad katerim zavladava spet davni kaos. Toda vsa ta »kozmozologija« je prikazana blede